

A.H. MASLOW

Religii, valori și experiențe de vârf

Traducere din engleză de
Vlad Vedeanu

**PSIHOLOGIA
PENTRU
TOȚI**

TREI

CUPRINS

<i>Introducerea editorului</i>	9
<i>Prefață</i>	11
I. Introducere	22
II. Știință dihotomizată și religie dihotomizată.	30
III. Experiența „fundamental religioasă” sau „transcendentă”	38
IV. Pericole organizaționale pentru experiențe transcendente	48
V. Speranța, scepticismul și natura mai înaltă a omului	54
VI. Știința și liberalii religioși și nonteștiții	58
VII. Educație lipsită de valori?	66
VIII. Concluzii	72
<i>Anexa A. Aspecte religioase ale experiențelor de vârf.</i>	77
<i>Anexa B. A treia psihologie</i>	87
<i>Anexa C. Formulări etnocentrice ale experiențelor de vârf. ..</i>	90
<i>Anexa D. Care este validitatea cunoașterii obținute în experiențele de vârf?</i>	92

<i>Anexa E. Prefață la New knowledge in human values</i>	
<i>Respect pentru (Noua cunoaștere a valorilor umane)</i>	99
<i>Anexa F. Comunicări rapsodice, izomorfe</i>	101
<i>Anexa G. Valorile-F ca descrieri ale percepției</i>	
<i>din experiențele de vârf</i>	108
<i>Anexa H. Motive naturale pentru a prefera</i>	
<i>valorile de dezvoltare în devalsoarea</i>	
<i>valorilor de regresie în condiții bune.</i>	113
<i>Anexa I. Un exemplu de analiză-F.</i>	120
<i>Bibliografie</i>	133

INTRODUCEREA EDITORULUI

Lumea a cunoscut o comunicare mai intensivă între filosofii politice și economice, între științele sociale, între religii, între științele fizice și între oameni în general. Deși există diferențe individuale în dezvoltarea culturală și materială a națiunilor lumii, în științele sociale și fizice a avut loc o mișcare din ce în ce mai accentuată înspre stabilirea unei filosofii mondiale.

Concomitent cu această amplificare a comunicării internaționale și cu unitatea pe care a adus-o în științe și odată cu nivelul mai redus de acord pe care l-a generat în rândurile teoreticienilor politici și sociali, a apărut o atitudine din ce în ce mai favorabilă unei mai bune comunicări între religiile lumii, dacă nu unității acestora. Grupurile protestante și-au abandonat sau sunt în procesul de a-și abandona viziunile strict sectariste. Consiliul Ecumenic a adus schimbări care, deși până acum se referă în mare la proceduri, oferă promisiunea unei mai bune comunicări globale între Biserica Romano-Catolică și alte culte. Și s-au făcut și se fac eforturi de reconciliere a perspectivelor marilor lideri religioși ai tuturor religiilor majore — iudaică, musulmană, creștină, budistă și hinduistă —, religii care, în trecut, au fost văzute de

credincioși ca fiind fondate pe revelația directă a ființei supreme unui profet pământean ales.

Din punct de vedere tradițional, religia ține de spirit; știința, de corp; și a fost o mare prăpastie filosofică între cunoașterea corpului și cunoașterea spiritului. Științele naturale și religia au fost în general considerate ca dușmani firești și veșnici.

William James, prin psihologia sa, mai ales prin *Tipurile experienței religioase*, și John Dewey, prin a sa *A Common Faith* (O credință comună), au influențat semnificativ perspectivele doctorului Maslow în acest al 35-lea volum din „seria de prelegeri Kappa Delta Pi.” În dezacord cu adepții profeților care au susținut revelația directă a lui Dumnezeu și cu oamenii de știință din secolul al XIX-lea care au negat nu doar revelația directă, ci și pe Dumnezeu însuși, autorul declară că aceste revelații au fost, în cuvintele lui, „experiențe de vârf”, specifice nu numai emisarilor aleși ai lui Dumnezeu, ci omenirii în general. Dr. Maslow consideră că aceste revelații sunt fenomene valide psihologic, care merită să fie studiate mai degrabă științific decât metafizic — sunt esențiale pentru o mai bună înțelegere a unui aspect cu deosebire „uman” al existenței omului.

Acest volum apare ca o contribuție la gândirea filosofică și științifică, asemenea unei interpretări a unui aspect fundamental al vieții, ca un pas spre o mai bună înțelegere între religiile lumii și ca un posibil program de dezvoltare a unei relații sănătoase între știința modernă și teologia modernă.

E. I. F. Williams, Editor
Publicațiile Kappa Delta Pi

PREFAȚĂ

De la încheierea acestei cărți a fost mare tumult în lume, prin urmare, au fost și multe de învățat. Câteva dintre lecțiile pe care le-am învățat sunt relevante aici, cu siguranță în sensul în care reprezintă adaosuri utile la principala teză a cărții. Sau poate ar trebui să le numesc avertismente față de *utilizările* peste măsură de exagerate, primejdioase și unilaterale ale acestei teze. Desigur, acesta este un pericol uzual pentru gânditorii care încearcă să aibă o abordare holistică, integrativă și cuprinzătoare. Inevitabil, învață că majoritatea oamenilor gândesc atomist, în termeni de ori-ori, alb-negru, totul sau nimic, în termeni de excludere și separare reciprocă. Un bun exemplu pentru lucrurile despre care vorbesc este mama care, de ziua fiului său, i-a oferit două cravate. Când el și-a pus una dintre ele ca să-i facă pe plac, ea l-a întrebat cu tristețe: „Dar de ce detești cealaltă cravată?”

Cred că cel mai bun mod prin care îmi pot expune avertismentul împotriva polarizării și dihotomizării este să adopt o abordare istorică. Văd în istoria multor religii organizate tendința de a dezvolta două aripi extreme: cea „mistică” și individuală pe de o parte, cea legalistă

și organizațională pe de altă parte. Persoana profund și autentic religioasă integrează aceste tendințe cu ușurință și în mod automat. Formele, ritualurile, ceremoniile și formulele verbale cu care a fost crescută rămân pentru ea înrădăcinate experiențial, semnificative simbolic, arhetipale, unificatoare. O astfel de persoană ar putea să aibă aceleași mișcări și comportamente cu ale mai numeroșilor săi coreligionari, dar nu este niciodată *redușă* la comportamental, după cum se întâmplă cu majoritatea celorlalți. Cei mai mulți oameni pierd sau uită experiența subiectiv religioasă și redefinesc Religia¹ ca fiind o serie de obiceiuri, comportamente, dogme, forme, care, la extrem, devin într-un tot legaliste și birocratice, goale, convenționale și, în cel mai pur sens al cuvântului, antireligioase. Experiența mistică, iluminarea, marea trezire, alături de prorocul charismatic care a inițiat întregul proces, sunt uitate, pierdute sau transformate în opusul lor. În cele din urmă, Religia organizată, bisericile pot deveni marii dușmani ai experienței religioase și ai celui ce trăiește experiența religioasă. Aceasta este principala teză a cărții de față.

Dar și cealaltă aripă, cea mistică (sau experiențială), are la rândul ei propriile capcane pe care nu le-am accentuat îndeajuns. Așa cum tipul mai apolinic poate vira spre extrema de a fi redus doar la comportamental, tot așa tipul mistic riscă să fie redus doar la experiențial. Pentru bucuria și minunăția extazelor și experiențelor sale de vârf, ar putea fi tentat să le *caute, ad hoc*, și să le valorizeze într-o manieră exclusivistă, ca fiind unicele sau măcar cele mai de preț bunuri ale vieții, renunțând la

¹ Am găsit util să fac diferența dintre experiența și atitudinea religioasă subiectivă și naturală, pe de o parte, și Religiiile instituționalizate, convenționale, organizate, pe de altă parte, utilizând minusculele pentru prima (denumind-o „religie cu r mic”) și majuscula pentru „Religie cu R mare”.

alte criterii pentru bine și rău. Concentrat asupra acestor minunate experiențe subiective, ar putea fi în pericolul de a se îndepărta de lume și de alți oameni în căutarea sa de declanșatori ai experiențelor de vârf, *orice* declanșatori. Într-un cuvânt, în loc să fie provizoriu preocupat de sine și aflat într-o căutare interioară, s-ar putea să devină o persoană pur și simplu egoistă, căutându-și propria mântuire, încercând să ajungă în „rai“ chiar dacă alți oameni nu pot să ajungă și, în cele din urmă, poate chiar *folosind* alți oameni ca declanșatori, ca mijloace în slujba scopului unic de atingere a stărilor mai înalte de conștiință. Într-un cuvânt, s-ar putea să devină nu doar egoist, ci și rău. Am impresia, din istoria misticismului, că această tendință poate uneori să sfârșească în mârșăvie, josnicie, pierderea compasiunii sau chiar în extrema sadismului.

De-a lungui istoriei, o altă capcană posibilă pentru misticii (polarizanți) a fost primejdia nevoii de a amplifica declanșatorii, ca să spun așa. Adică este nevoie de stimuli din ce în ce mai puternici pentru obținerea aceleiași reacții. Dacă *unicul* bine în viață ajunge să fie experiența de vârf și dacă toate mijloacele în slujba acestui scop ajung să fie bune și dacă mai multe experiențe de vârf sunt mai bune decât mai puține, atunci persoana poate să *forțeze* lucrurile, să depună eforturi, să se străduiască și să vâneze și să lupte pentru aceste experiențe. Așa că ele au trecut adesea în magie, în secret și ezoteric, în exotic, ocult, în dramatic și istovitor, în primejdie și sectarism. Deschiderea sănătoasă față de misterios, recunoașterea cu modestie realistă a faptului că nu știm prea multe, acceptarea umilă și recunoscătoare a grației divine și a norocului chior — toate acestea se pot preschimba în antirațional, antiempiric, antiștiințific, antiverbal, anticonceptual. Se poate ca experiența de vârf să fie apoi înălțată la rangul de cea mai bună sau chiar *singura* cale

spre cunoaștere și s-ar putea astfel să fie aruncate deoparte toate testele și verificările *validității* iluminării.

Este negată posibilitatea ca vocile interioare, „revelațiile” să fie greșite, o lecție a istoriei care ar trebui să fie limpede ca lumina zilei și apoi nu mai rămâne nicio modalitate de a descoperi dacă vocile dinăuntru sunt vocile binelui sau ale răului. (*Sfânta Ioana* de George Bernard Shaw abordează această problemă.) Spontaneitatea (impulsurile celui mai bun sine al nostru) este confundată cu impulsivitatea și punerea în act (impulsurile sinelui nostru bolnav) și apoi nu se mai poate face diferența.

Nerăbdarea (mai ales nerăbdarea constitutivă a tineretii) impune scurtături de toate felurile. Drogurile, care pot fi de ajutor când sunt utilizate cu înțelepciune, devin periculoase dacă sunt folosite prosteste. Intuiția instantanee devine „totul”, iar „perlaborarea” răbdătoare și disciplinată este amânată sau devalorizată. În loc să fim „surprinși de bucurie”, „stimularea” este programată, promisă, anunțată, vândută, este adusă în ființă prin înșelăciune și poate ajunge să fie privită ca un bun de consum. Iubirea sexuală, cu siguranță una dintre căile posibile de trăire a sacrului, poate să devină simplu „act sexual”, adică desacralizată. „Tehnici” din ce în ce mai exotice, mai artificiale, mai căznite pot să fie împinse din ce în ce mai departe până când devin *necesare* și apar istovirea și impotența.

Căutarea exoticii, straniului, neobișnuitului, extraordinarului a luat adesea forma pelerinajului, a îndepărtării de lume, a „Călătoriei spre Soare-Răsare”, spre o altă țară sau spre o Religie diferită. Marea lecție a adevăraților mistici, a călugărilor zen, iar acum și a psihologilor specializați în psihologia umanistă și transpersonală — faptul că sacrul este în obșnuit, că poate fi găsit în viața

cotidiană, în prieteni, familie și vecini, în propria grădină, și că o călătorie s-ar putea să fie o *fugă* de confruntarea cu sacrul —, această lecție poate fi pierdută cu ușurință. Pentru mine, căutarea altundeva a miracolelor este un semn sigur de ignorare a faptului că *totul* este miraculos.

Respingerea unei caste preoțești care se pretindea custode exclusiv a unei linii directe cu sacrul a fost, în opinia mea, un mare pas înainte în emanciparea omenirii, iar pentru asta trebuie să le mulțumim — printre alții — misticilor. Dar această intuiție întemeiată poate fi și rău folosită dacă este dihotomizată și exagerată de oameni nesăbuiți. Ei pot să o distorsioneze și să facă din ea o respingere a ghidului, a învățătorului, a înțeleptului, a terapeutului, a consilierului, a vârsticului, a celui ce oferă ajutor pe calea actualizării sinelui și pe tărâmul Ființei. Acesta este adesea un mare pericol și este întotdeauna un handicap nenecesar.

Pentru a rezuma, apolinicul sănătos (ceea ce înseamnă integrat cu dionisiacul sănătos) poate fi patologizat într-o boală obsesiv-compulsivă extremă, exagerată și dihotomizată. Dar și dionisiacul sănătos (ceea ce înseamnă integrat cu apolonicul sănătos) poate fi patologizat la extrem în isterie, cu toate simptomele *sale*.²

Evident, ceea ce sugerez aici este o atitudine și un mod de gândire cuprinzător și holistic. Nu doar că experimentalul trebuie subliniat și readus în psihologie și filosofie ca *oponent* a ceea ce nu este decât abstract și abscons, împotriva aprioricului, a ceea ce eu am numit „cuvinte pline de heliu”. Mai trebuie și ca apoi să fie *integrat* în abstract și verbal, adică trebuie să facem loc „conceptelor bazate pe experiență” și „cuvintelor pline de experiență”, adică unei rațiuni bazate pe experiență, în

² „Outsider” de Colin Wilson va oferi toate exemplele necesare.

contrast cu rațiunea apriorică pe care aproape am ajuns să o identificăm cu rațiunea însăși.

Același lucru e valabil pentru relațiile dintre experientialism și reformă socială. Oamenii cu vederi înguste fac din acestea lucruri opuse, care se exclud reciproc. Desigur, din punct de vedere istoric, asta s-a întâmplat adesea și încă se întâmplă astăzi în multe locuri. Dar nu trebuie să se întâmple. Este o greșeală, o eroare atomistă, un exemplu de dihotomizare și patologizare care merge mână în mână cu imaturitatea. Faptul empiric este că oamenii aflați în procesul de actualizare a sinelui, aceia dintre noi în cea mai mare măsură experiențiali, sunt și cei mai plini de compasiune, cei care îmbunătățesc și reformează cel mai mult societatea, cei mai *eficienți* luptători ai noștri împotriva nedreptății, inegalității, sclaviei, cruzimii, exploatării (și cei mai buni luptători ai noștri *pentru* excelență, eficiență, competență). Și devine din ce în ce mai clar și că cei mai buni „ajutători” sunt persoanele cele mai pe deplin umane. Ceea ce aș putea numi calea bodhisattvică este o *integrare* a autoperfecționării și a zelului social, cu alte cuvinte, cel mai adecvat mod de a deveni un „ajutător” mai bun este de a deveni o persoană mai bună. Dar un aspect necesar al transformării într-o persoană mai bună este *oferirea* ajutorului pentru alți oameni. Așa că ambele pot și trebuie să fie îndeplinite simultan. (Întrebarea „Care e prima?” este o întrebare atomistă.)

În acest context, doresc să trimit la demonstrația mea din Prefața ediției revizuite (1970) a cărții mele *Motivație și personalitate* (59)³, conform căreia zelul normativ *nu* este incompatibil cu obiectivitatea științifică, ci poate fi integrat acesteia, ducând la o formă mai elevată de obiectivitate, obiectivitatea taoistă.

³ Numerele dintre paranteze trimit la intrări din bibliografie.